

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

КЊ. I СВ. 1-2

БЕОГРАД
1949

С А Д Р Ж А Ј

	Страна
1. Уредништво: Пред новим задацима	1
2. А. Белић: О стављању запете	7
3. М. Стевановић: Двојство облика посесивних придева и заменица на -ов и -ин	24
4. А. Б.: „У приповетки“ и сл.	39
5. Мразови: мразеви, носови; носеви и сл.	
I. Ј. Вуковић:	42
II. Б. Милановић:	43
III. Уредништво	53
6. А. Б.: „Знаоци“ — „таоци“?	55
7. Гл. Елезовић: Порекло речи <i>адрај</i> ... <i>адрајовац</i> и сл.	58
8. Језичке поуке: 1. По први пут (М. С.). 2. Обзиром на или с обзиром на (М. С.). 3. Соба је већ била заузета оџицирима (Св. Марковић). 4. Крвавити и крварити (Св. М.). 5. Волони су их пробудили обојицу... (Св. М.). 6. И нервозно мицајући кажипрстом (Св. М.)	61
9. Уредништво: Повиз стручњацима и читаоцима!	70

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР:

д-р Александар Белић, Глиша Елезовић, д-р Радомир
Алексић, д-р Михаило Стевановић, д-р Радосав Во-
шковић, Бранислав Милановић и Игрутин Стевовић.

Наука Рџнта

ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

БЕОГРАД

1949

„ЗНАОЦИ“ — „ТАОЦ“ ?

У једној расправи један од млађих књижевника пише стално *знаоци* од имен. *зналац*; а опет готово се стално пише, нарочито у журналистичкој књижевности, *шаоц* и мења се тако у свима падежима са задржавањем -о- (*шаоца* ген. мн.). Обема се овим речима; овако употребљеним, може с правом приговорити на основу наше „нормативне“ граматике.

1. *Знаоци*. Вук реч *зналац* не употребљава. У речнику Броза-Ивековића наводи се само један пример, и то из Даничићевих писама: Не бисте ли ми сада могли дознати што о томе код наших *зналаца* турског језика? Али тај пример не даје нам могућности да сазнамо како је Даничић изговарао генитив и остале падеже једнине (да ли *зналца* или *знаоца* и сл.) и падеже множине (да ли *знаоци* или *зналци*, *знаоцима* или *зналцима* и сл.): У овом речнику стоји као обичан генитив *зналца* и ређи или спореднији облик *знаоца*. Тако исто има и речник Ристића и Кангрге, вероватно под утицајем речника Броз-Ивековићева. Међутим у савременом језику обично се употребљавају облици без мењања *л* пред сугласником у *о*: *зналац*, *зналца*, *зналцу*, *зналцима* итд. Питање је: да ли су ти облици оправдани и да ли су једино они оправдани.

Познато је правило нашег језика да се сугласник *л* претвара у *о* на крају речи и кад у промени речи стоји на крају слога пред другим сугласником: *жешелац*: *жешеоца*, *бео*: *бела*, *жсалац*: *жсаока* и сл. Али је мање познато да је уствари то правило старог нашег језика и да данас *вреди само уштолико уколико се у речима из старине сачувало*. Јер наша историска граматика са поузданошћу утврђује да се та гласовна промена десила у нашем језику, и то у оним нашим дијалектима који служе као основица савременом књижевном језику, — крајем XIV в. Већ у XV веку она је престала да вреди у потпуности за наш језик, али се чувала

мену, није ни с које стране поремећена. Тако је то остало до данашњег дана. Али број речи у којем је та промена поремећена знатно је порастао, тако да је доста велики. Да наведем један типичан пример. Некада је постојала реч *молба* која је крајем XIV в. прешла у *моба* (=мооба). Као што је познато, та је реч задржана када се неки рад добровољно врши од многих који су дошли по „молби“, па је та реч у свом промењеном облику (*моба*) и почела да значи такву радњу. Међутим када је од глагола *молиши* било потребно начинити именицу, она је поново направљена у облику *молба*, и како у то време није више вредело поменуто правило (јер је ова именица добивена после XIV в.), облик *молба* остао је до данас. Тако од именице *џалац* имамо у ген. *џалца* у ном. мн. *џалци* итд., док је облик *џаоци* остао за шипке у точку; *џалац* у пчеле, гласи у генитиву једино *џалца*, у множ. *џалци*, међутим у *џаока* или *џаоце* то се претварање задржало као у старим речима; тако исто и у страним речима као *џалма* или у *булка* (према турској речи *була*) и сл. које су се појавиле код нас после XV в., то се претварање не врши (исп. и *бакал*, *генерал* и сл.). Али, по угледању на друге речи са сугл. *л* (по аналогiji, како се то научно каже), може то *л* бити враћено и у положај на крају речи или пред сугласником; напр. *шојал* у данашњем језику место и поред *шојао* (према *шојла*, *шојло* и сл.), *обал* (поред *обао* према *обла* и сл.); иако се још увек *зао* једино употребљава.

Тако се десило и са речју *зналац*. То је новија реч, тако да за њу не вреди оно старо претварање и наш језик има правилно *зналца*, *зналцу* и сл., *зналци* у мн. итд. Употреба облика *знаоца*, *знаоци* и сл. само је подражавање речима на -*лац*, -*оца* (*жешелац*, *жешеоца* и сл.) које су ту особину сачувале од старине. Ако се то подражавање изврши у народноме језику, њега мора бити и у књижевном језику; али ако тога нема у народноме језику и већина књижевника нема те појаве, онда нема смисла нарочито је уводити према *свесној* аналогiji коју ми сами стварамо на основу примера који су нетачно протумачени. Тако исто у књиж. језику именица *неваљалац* не мења свога *л* у падежима испред сугласника: *неваљалца*; тако и: *погорелац*, *стрелац* и сл., па не би имало никаква смисла навлаш друкчије употребљавати у књижевном језику, јер би то значило да ми

поправљамо сам језик. Ми можемо и морамо поправљати појединце кад греше, али језик не смемо поправљати. Сем тога, речи које не мењају *л* значе особину (*неваљаца*, *зналаца* и сл.), а које мењају значе вршиоца радње (*жетелац*: — *шеоца*, *ионилац*: — *иоца*, *држалац*: — *аоца*, *ималац*: — *аоца*, *носилац*: — *иоца* и сл.).

2. *Таоц*. Супротно овоме имамо код речи *шалац*. Она је сачувала и своје глаголско значење и старе облике: ген. *шаоца*, дат. *шаоцу*, множ. *шаоци*, ген. множ. *шалаца* (значи онога који служи као залог). Зато нема разлога употребљавати у номин. јед. *шаоц* исто онако као што не би имало смисла писати *жетшеоц*, иако има људи који тако говоре. Може неко запитати: зашто немамо права да употребљавамо *шаоц* према *шаоца* када језик сам гради *зналца* према *зналац*? Зато што не дајемо закон ми језику, него језик нама. А закон је у језику како већина народа или већина књижевника употребљава коју црту. Код ове речи задржани су још стари односи: *шалац*, *шаоца*, *шаоци*, *шалаца*, док су код речи *зналац*, *зналца*, *зналци*, *зналаца* преовладале новије језичке особине, наравно, у зависности и од њена значења.

А. Б.